

Harag és elfogultság nélkül Salamon Konrád: *Harag és elfogultság nélkül. Irodalmi és történelmi tanulmányok*, Magyar Napló Kiadó, Budapest, 2017.

A könyvben a szerző két részre osztotta tanulmányainak sorát. Ezekben kísérletet tesz arra, hogy a magyarországi „közös múltat a közös jövő érdekében közösen tudjuk vállalni”. A dolgozatok a tacitusi mondás – *Sine ira et studio* – alapvetését veszik figyelembe.

Az első hat írás *Az időszerű népi gondolat* címmel van összekapcsolva. Salamon Konrád történelmi munkássága kezdete óta foglalkozik a népi gondolattal és a falukutató mozgalommal, nem véletlen, hogy *Illyés Gyula és a közügyek* az első tanulmány címe. Illyés másokkal együtt úgy vélte: költőnek-írónak a társadalmi kötelességvállalás is küldetése. Salamon vázolja az 1933-ban megjelent *Pusztulás* című útirajztól – amelyben Illyés a magyarság megmaradását veszélyeztető kilátástalanságról írt – a Márciusi Fronton át a kommunisták tevékenységének veszélyességét észlelő író pályáját, aki egyre inkább visszahúzódtott a lassanként kommunista befolyás alá kerülő parasztpárt munkájában. A Kossuth-díjak mellett vagy ellenére a kommunista hatalom rendre kioktatta irodalmi művei és közéleti szerepe miatt is. Aki az *Egy mondat a zsarnokságról* című versét ismeri, meggyőződhetett a költő közügyekben való elkötelezettségéről, amely az 1956. évi forradalom után a külföldre került magyarságért való szólásában is megnyilvánult az ún. szocializmus idején, amikor is a szétzilálódott parasztságért és magyar társadalomért, továbbá a kisebbségi sorsra jutott magyarokért csak „dőlt vitorlával” haladva – a *Dőlt vitorla* Illyés 1965-ben kiadott kötetének címe – lehetett veszélyes módon kevésre jutni.

Az 1930 utáni évek falukutató, népi mozgalmának kérdéseivel foglalkozó két tanulmánya után a *Jászi Oszkár és a Látóhatár folyóirat* című fejezet következik, amely a Zürichben 1950-ben indított emigráns kiadvány és a modern magyar szociológia megalapozójának kapcsolatát mutatja be. Jászi a folyóiratban a kommunizmus bírálója, amint Salamon idézi tőle: „[nincs semmi különbség] a Marx és Engels evangéliuma és a Lenin–Sztálin végleges formulázása között”.

Jászi Oszkár fontos írása az, amely a Duna-völgyi föderáció meg nem valósulásának okait taglalja. A Habsburg Monarchiában nem a népek „nem vol-

tak átítatva a demokratikus egyenlőség gondolatával” – emeli ki Salamon feltehetően azért, hogy a jelen Európa bizonyos változásaira utaljon ezzel. Salamon Konrád ráirányítja a figyelmet Jászi meggyőződésére: „„[erkölcs] nélkül a Civitas Deit ember ezen a földön el nem érheti.« S ez ma sincs másképp!”

A könyv további nyolc tanulmányát a *Szembenézni közös múltunkkal* cím foglalja össze. Ezekben a magyar fejlődéstörténet zsákutcáiról, az 1918. októberi őszirozsás forradalomról és az első köztársaságról, továbbá annak a kortárs írónál föllelhető leírásairól, véleményeiről lehet olvasni, de Horthy útját is felvázolja a fővezérségtől a kormányzóságig. A korszak ma is kínálja, hogy szó essék Trianon belső okairól, amelyek közt a kommunista diktatúra és a vörösteror következményei voltak a legsúlyosabbak.

A vörösterorral és néhány következményével Salamon külön foglalkozik az egyik dolgozatában. Marx taglalta annak idején, hogy a kommunista társadalom megvalósításhoz előzőleg a proletariátus forradalmi diktatúrája kell. A bolsevikok hatalomátvétele (1917) után Lenin javaslatára szervezték meg a Cse-kát, azt a szervezetet, amely – mint rendkívüli harci bizottság – az ellenforradalom, a nyereszkesedés és a szabotázs ellen lépett föl. Ezzel tulajdonképpen létrejött a terror irányító szervezete. Polgári igazságszolgáltatás helyett a forradalmi lelkiismeret és igazságérzet alapján föl lehetett lépni nemcsak a polgárság, de a kuláknak tartott – Lenin szavával – vörösteror ellen is. Ugyancsak Lenin írta, hogy legalább száz kulákot, pénzeszsákot kell nyilvánosan fölakasztani. Hazánkban e tekintetben 1919-ben különösen Szamuely Tibor jeleskedett. Salamon tőle idézi: „De ölni, gyilkolni az apáink, a testvéreink, a gyermekeink, az önmagunk érdekeinek védelmében [...] van-e ennél szentebb, lelkesítőbb, fölmagasztalóbb?” E mintakövetés tapasztalható a filozófus Lukács György, a fiatal költő Révai József, Korvin Ottó, Cserny József nézeteiben is. A vörösteror idővel az antiszemitizmus erősödését is kiváltotta – lévén számosan zsidó származásúak a vezetők közül.

Salamon Konrád tanulmányai a múlt század magyar történelmének – és benne némely személyiségnek – nemegyszer máig tartó, különböző megítéléséhez adnak támpontokat, minthogy historia est magistra vitae.

Büky László

